

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

Neutralitet eller objektivitet?

En kvalitativ undersökning av förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo och Serbien i syfte att påverka fredsprocessen

Fortesa Hajdini

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Statsvetarprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT 2021
Handledare:	Birgitta Niklasson
Antal ord	11975

Abstract

This study intends to examine the conditions for a unification of women's movements in Kosovo and Serbia. This is done on the basis of theories about the unification of women's movements and 'othering', where the possibilities for this to happen between the countries are analyzed. Furthermore, the study holds a qualitative approach, where representatives from different women civil society organizations in Kosovo and Serbia are interviewed. Based on the interviewees thoughts and perceptions, the results mainly show that objectivity rather than neutrality is crucial for the unification of women's movements.

Keywords: Othering, Women's Rights Movement, Cooperation, Kosovo, Serbia

Tack!

Tack till min tillmötesgående handledare Birgitta för alla timmar av stöd och feedback. Jag vill även rikta ett stort tack till samtliga respondenter som ännu en gång bekräftat att systerskap kan lösa även de värsta av fall, nämligen krig. Slutligen vill jag tacka min familj och mina vänner för all omsorg under uppsatsskrivningen.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1. Problemformulering	5
1.2 Bakgrund	6
1.2.1. Kosovokriget	6
1.2.2. Dialogen Kosovo-Serbien	7
1.2.3. Skilda uppfattningar av situationen	8
2. Tidigare forskning	8
2.1. Varför genusperspektiv och civilsamhället i fredsförhandlingar?	8
2.2. Andrafiering inom vald kontext	9
3. Teorier	10
3.1. Enad kvinnorörelse	10
3.2. Andrafiering	12
3.3. Analysredskap	13
4. Syfte och frågeställning	15
5. Metod	15
5.1 Forskningsmetod	15
5.2 Urval	16
5.3 Genomförande och problem	17
6. Resultat	17
6.1 Könsbaserad identitet	18
6.1.1 Arbetsområden	18
6.1.2 Enad kvinnorörelse inom länderna?	19
6.1.3 Svårigheter i att arbeta med kvinnorrättsfrågor	20
6.2. Samarbete	22
6.2.1 Existerande samarbeten bland olika etniska grupper inom respektive land – mångfald	22
6.2.2 Samarbeten över gränserna	23
6.2.3 Svårigheter i att samarbeta	23
6.2.4. Samhälleliga svårigheter	25
6.3. Neutralitet	26
6.3.1. Ansvar i kriget	27
6.3.2. Fred	28
7. Slutsats	30
Litteraturförteckning	33
Appendix - Intervjuguide	35

1. Inledning

Går det att överkomma etniska skiljelinjer i syfte att uppnå en storskalig mobilisering för ett gemensamt mål? I samband med att våldsamma konflikter ökar världen över, ökar också kränkningar av kvinnors och flickors mänskliga rättigheter (Davies & True, 2019). För att få slut på våldsamheter och krig inleds fredsprocesser, bland annat fredsförhandlingar vilkas resultat har långsiktiga konsekvenser för samhället och politiken i postkonflikt länder (Aggestam, 2019). Förutsättningar som visat sig vara nödvändiga för att kvinnorrättsorganisationer ska få tillgång till eller kunna påverka fredsförhandlingar är följande: enad kvinnorörelse med kopplingar till kvinnliga undertecknare, transnationella feministiska nätverk och internationella organisationer, till detta hör mobiliserat lobbande och påverkansarbete (Krause, Krause, & Bränfors, 2018; Anderson, 2016; Marín Carvajal & Álvarez-Vanegas, 2019). Drag som visat sig vara vitala för kvinnors representation vid förhandlingsborden har varit en mobilisering av kvinnorörelsen som arbetat, med en enad agenda över samhällliga grupperingar och skiljelinjer (Anderson, 2016). I denna studie ligger fokus på en enad kvinnorörelse som en av grundförutsättningarna för att lyckas påverka fredsförhandlingarna. Alltså ska studien fokusera på möjligheterna av ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo och Serbien.

Studien är empirisk och önskar beskriva hur förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo respektive Serbien ser ut, i syfte att påverka den EU-ledda dialogen länderna emellan. Avstamp tas i litteratur om nödvändiga förutsättningar för enandet av kvinnorörelserna respektive litteratur om andrafiering. Studien genomförs som, i huvudsak respondentundersökning men även informantundersökning, där svarspersonernas svar kategoriseras och beskrivs för att se hur förutsättningarna ser ut. Studien önskar bidra till en djupare förståelse av samspelet mellan skiljelinjer och möjligheterna att mobiliseras trots dessa. Till viss del är även svarspersonerna informanter, vilka bidrar till förståelse kring hur verkligheten är utformad, i detta fall agerar de informanter i frågor om hur deras arbete i fredsprocessen sett ut och respondenter i fråga om andrafiering.

Kvinnorrättsorganisationer i Kosovo respektive Serbien har lyckats mobilisera sig i mindre skala, som när kvinnorrättsaktivister genom *Women's Peace Coalition* och *Regional Women's Lobby* lyckades påverka förhandlingarna om Kosovos politiska status mellan 2005 och 2008 vilket resulterade i att Edita Tahiri ledde Kosovos förhandlingspart i den EU-ledda dialogen med Serbien som startade 2011 (Rrahmani, 2020). Om vi har sett det förr, varför

sker det inte på större skala? För att kunna förklara, måste vi först veta hur situationen ser ut. I studien, används begreppet kvinnorrättsorganisationer synonymt med kvinnliga civilsamhällesorganisationer. Det är dynamiken mellan kvinnorrättsorganisationer tillhörande olika grupper som ska undersökas och beskrivas. Är de större samhällsliga diskurserna svåra att överkomma?

1.1. Problemformulering

I den EU-ledda dialogen mellan Kosovo och Serbien, är ett av de tydligaste dragen underrepresentationen av kvinnor. Reaktionen gentemot detta fenomen har uppstått både från civilsamhällesorganisationer i både Kosovo och Serbien, men också Sverige (Rogova, Veliu, Zajovic, & Ag, 2014).

Fredsförhandlingar är av politiserad och säkerhetsiserad natur och inkluderar ofta militära och politiska ledare, som vanligtvis är män. Processens natur kan också bidra till antagandet om att fredsförhandlingarna är på alldeles för hög nivå, därför abstrakta och för långt bort från befolkningen, vilket bidrar till uppfattningen om att förhandlingarna inte berör dem (Aggestam, 2019). För att specificera syftet, ligger intresset i att undersöka kvinnorrättsorganisationers förutsättningar för att påverka och spela en meningsfull roll i fredsförhandlingar och hur de jobbar mot att uppfylla dess förutsättningar. Eftersom en av förutsättningarna för kvinnorrättsorganisationers påverkan i fredsförhandlingar är en enad kvinnorörelse med en tydlig gemensam agenda, ligger intresset i att undersöka hur dessa förutsättningar ser ut bland de kvinnorrättsorganisationerna i Kosovo respektive Serbien. För att kunna svara på frågan om varför detta fall skiljer sig gentemot lyckade fall, behöver vi först beskriva hur det faktiskt ser ut. En förutsättning för att kunna förklara varför Kosovo och Serbien skiljer sig åt från lyckade, måste det finnas kunskap, ett vetande, om hur situationen ser ut innan vi kan börja förklara (Bjereld, Demker, & Hinnfors, 2018). För att försöka förklara bristen på kvinnor i den EU-ledda dialogen Kosovo-Serbien, måste det först finnas en förståelse för hur det ser ut.

Eftersom kvinnor och män påverkas olika i krig, finns det också en logisk önskan om att kvinnor ska delta i fredsprocesser. Med tanke på att freden är mer hållbar när kvinnor deltar i fredsprocesser (Krause, Krause, & Bränfors, 2018) och har ett faktiskt inflytande (Paffenholz, 2018), samt att forskning också visar på ett positivt samband mellan civilsamhällets inblandning i fredsförhandlingar och fredsavtalens hållbarhet (Paffenholz &

Spurk, 2006; Zanker, 2014) lägger detta grunden för det utomvetenskapliga intresset, som är *fred*. Det samhälleliga intresset av hållbar fred är stort då vi i en starkt sammankopplad värld påverkas av skeenden som sker världen över, 2018 rapporterades 70.8 miljoner människor fly från krig, förföljelse och konflikt (UNHCR, 2019). Studiens inomvetenskapliga relevans är att den önskar ge vidare förståelse för överkommandet av samhälleliga skiljelinjer, kvinnors arbete för fred och civilsamhällesorganisationers påverkan på sin egen miljö.

Då det inte finns ett överflöd av dokumentation om dynamikerna kring hur kvinnorrättsorganisationer i Kosovo och Serbien arbetar emot att få inflytande i dialogen, önskar denna studie bidra till det mest basala av ting: beskriva ifall och, i sådana fall, hur organisationerna i Kosovo och Serbien arbetar för att få inflytande i fredsprocessen. Det är alltså en teorikonsumerande, beskrivande studie som kommer att genomföras. Så, hur ser då förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo respektive Serbien?

1.2 Bakgrund

1.2.1. Kosovokrigen

Genom en ny konstitution erhöll Socialistiska autonoma provinsen Kosovo år 1974 högre nivå av autonomi och status likt övriga republiker i resterande Jugoslavien, i den jugoslaviska statshierarkin innebar detta nästan full status som republik, utan att i själva verket få full status som republik (Petrovic & Stefanovic, 2010; Lichnofsky, 2016). I mars 1981, ett år efter dåvarande President Titos död utbröt, i huvudsak fredliga, massdemonstrationer initierade av studenter i Prishtina med kravet att Kosovo skulle bli en republik (Buxhovi, 2012; Lichnofsky, 2016). Demonstrationerna resulterade i massfängslande av studenter och andra demonstranter, fullskaligt förtryck utlöstes, organisatörerna fängslades och det kommunistiska partiet i Kosovo rensades ut på, vad som ansågs vara, albanska nationalister. Ett skifte i vad som ansågs vara fara i Kosovo skedde, från serbisk nationalism under Titos tid, till albansk nationalism och irredentism (Buxhovi, 2012; Petrovic & Stefanovic, 2010). Det fanns ett missnöje från både albaner och serber i Kosovo, Petrovic och Stefanovic (2010) redogör för att de albanska demonstrationerna möttes av fullskaliga statliga instanser, medan de serbiska protesterna från mitten av 1980-talet initialt möttes av repressioner men utnyttjades senare politiskt av serbiska presidenten Slobodan Milosevic. Genom detta startades en mobilisering som hjälpte till att rättfärdiga avskaffandet av Kosovos autonomi 1989 som senare kom att

leda till utbrottet av våld och senare sönderfallet av Jugoslavien (Petrovic & Stefanovic, 2010).

Avskaffandet av autonomin innebar att Prishtina var i termer av makt, beslut och politik underordnades regeringen i Belgrad och samtliga statsorgan i Kosovo fick sin makt frångått. Företagsledare fick obegränsad makt och Kosovoalbaner avskedades från sina jobb i massiv utsträckning (Bellamy, 2000). Den parallella staten innebar bland annat att utbildningen flyttades till privata hem med lärare som avskedats, parallell hälsovård och parallella politiska institutioner ledda av Ibrahim Rugova som hade en tanke om en fredlig lösning.

När Rugovas fredliga linje inte längre ansågs hållbar, blev Kosovos befrielsearmé (KLA) ut på scenen offentligt 1997 efter tidigare sporadiska attacker mot serbiska mål och således bröt konflikten ut 1998. Med start i början av 1998 genomförde Serbien en massiv motupprorskampanj i Kosovo som ledde till massakrer i Kosovo och massiva utvisningar, uppskattade till 800 000 etniska albaner (Human Rights Watch, 2000). Systematiska våldtäkter användes av serbiska paramilitärer som medel för etnisk rensning (Lindsay & Wessels, 2012). Efter försök från det internationella samfundet att lösa konflikten misslyckades i Rambouillet 1998, startade NATO en militär intervention mot Serbien i början på mars 1999, vilket fick den serbiska staten att dra tillbaka sina styrkor från Kosovo (CIA, 2021).

1.2.2. Dialogen Kosovo-Serbien

Följt av Kosovos självständighetsförklaring från Serbien den 17 februari 2008, antog FN:s generalförsamling resolution 63/3 (A/63/L.2) den 8 oktober 2008, vilket begärde ett rådgivande yttrande från den Internationella domstolen i Haag huruvida självständighetsförklaringen var i enlighet med internationell lag. Svaret kom den 22 juli 2010 och självständighetsförklaringen ansågs inte bryta mot internationell lag (I.C.J., Reports 2010, p. 403). Till följd av yttrandet, välkomnade FN:s Generalförsamling i resolution 64/298 (9 september 2010) Europeiska Unionens beredskap medla en dialog mellan parterna med motivet att "[...] the process of the dialogue in itself would be a factor for peace, security and stability in the region [...] (A/RES/64/298, 2010)." Varför den är relevant och intressant är på grund av att bristen på kvinnlig representation har varit tydlig och lett till protester från kvinnorrättsaktivister från Kosovo, Serbien och Sverige (Rogova, Veliu, Zajovic, & Ag, 2014).

1.2.3. Skilda uppfattningar av situationen

Efter andra världskriget skapades den Socialistiska Federativa Republiken Jugoslavien, bestående av de sex delrepublikerna Serbien, Kroatien, Bosnien, Slovenien, Montenegro och Makedonien, samt två autonoma provinser Kosovo och Vojvodina inom delrepubliken Serbien (Best, Hanhimäki, Maiolo, & Schulze, 2015). Etniska albaner inom Jugoslavien definierades som en nationalitet istället för en konstituerande nation trots att de utgjorde den tredje största etniska gruppen i landet, detta till skillnad från övriga konstituerande nationer (Human Rights Watch, 2000). Fenomenet med etnofederalism har varit återkommande i kommunistiska federationer. Petrovic och Stefanovic (2010) redogör för 'nested homelands'; en etnisk grupps etnoterritoriella autonomi är inkapslat eller inbäddat inom en annan etnisk grupps etnoterritoriella autonomi, vilket var fallet med Autonoma Provinsen Kosovo. Det innebär en stark kollisionsrisk, då båda grupper anser sig vara titulära inom territoriet och kräver därför dominans. Istället för att lindra etniska spänningar, kan detta sätta bränsle på elden (Petrovic & Stefanovic, 2010). Konstitutionen 1974 skulle ha en lugnande effekt; att hålla Kosovo inom Serbien men samtidigt ge den en hög nivå av autonomi utan att ge den status som en republik (Bellamy, 2000). Det satte de två etniska grupperna i en kollisionkurs, eftersom Kosovo var en provins av Serbien, argumenterade albanska nationalisterna för att de inte var likställda andra jugoslaviska nationer. Medan serbiska nationalisterna argumenterade för att eftersom andra jugoslaviska republiker inte hade inbördes egna autonoma provinser, var inte den serbiska nationen jämställd andra delrepubliker. Albaner ville nå jämlikhet genom en egen republik, medan serber ville uppnå jämlikhet genom att upphäva Serbiens autonoma provinser (Petrovic & Stefanovic, 2010).

2. Tidigare forskning

2.1. Varför genusperspektiv och civilsamhället i fredsförhandlingar?

Trots att mäns traditionella monopol över diplomatin som institution börjat avta, redogör Aggestam och Towns (2018) för, är kvinnor fortfarande enormt underrepresenterade i toppskikten. Tidigare forskning visar att det är svårt att bevisa kvinnlig representations inflytande i fredsprocesser, då det inte är representationen i sig, utan det faktiska inflytandet av kvinnor som har en effekt på möjlig hållbar fred (Paffenholz, 2018).

Könsmedvetenhet *i sig* är nödvändigtvis inte ett automatiskt botemedel mot fredsskapandets negativa aspekter, utan ett obrukat verktyg som kan öppna upp nya möjligheter i processen genom att samla in och använda bra kunskap (Potter, 2008). Bell (2015) menar på att nämna kvinnor i fredsavtal *i sig* inte har en direkt påverkan på jämställdhet och kvinnors livskvalité, utan det är en hjälp på traven i kampen om inkludering i alla politiska fält. Då fredsförhandlingar möjliggör ökade politiska möjligheter för missgynnade grupper, möjliggör det för kvinnorrättsgrupper ett omformande av staten i syfte att tjäna deras intressen bättre (Anderson, 2016). FNs Säkerhetsråd antog Resolution 1325 år 2000, vilket utgör agendan om kvinnor, fred och säkerhet. Agendan sätter ramar och ställer krav på internationella policys och ramverk avseende de könsrättsliga aspekterna i krig och konflikt, vilket drabbar kvinnor och flickor i mer omfattande mening (Davies & True, 2019). Trots att resolutionen antogs för 20 år sedan har implementeringen av den, inte minst i fredsprocesser, varit ineffektiv (Davies & True, 2019).

Baserat på uppfattningen om att ju färre aktörer inblandade i fredsförhandlingar, desto lättare att nå en överenskommelse har civilsamhället negligerats vid förhandlingsborden trots att forskning visat på ett positivt samband mellan civilsamhällets inblandning i fredsförhandlingar och fredsavtalens hållbarhet (Paffenholz & Spurk, 2006; Zanker, 2014). Inkluderande förhandlingar har högre sannolikhet att nå varaktig fred eftersom de tilltalar hela befolkningen, vilket skapar förutsättningar för en starkare fred, menar Zanker (2014). Ett sätt att få allmänhetens stöd är att inkludera civilsamhället i förhandlingar – antingen direkt vid förhandlingsbordet eller i indirekta roller. Således har inkluderingen en positiv effekt på förhandlingarnas legitimitet. Svårigheterna med att utse representanter från civilsamhället är att det inte finns samma valmekanismer som politiska representanter från parlamentet eller regeringen (Zanker, 2014).

2.2. Andrafiering inom vald kontext

Bracewell (1996) redogör för andrafiering, som i korta drag beskrivs vara konstruktionen av 'vi' som goda och 'dem' som onda, inom den valda politiska och sociala kontexten för denna studie. I takt med att nationalismen ökade i forna Jugoslavien, omformades kvinnors roller till nationens mödrar, ansvariga för den biologiska och kulturella reproduktionen. I Serbien förändrades synen på kvinnors roll från mitten av 1980-talet, när den serbiska nationalismen växte. Känslan av att förlora Kosovo till albaner uppfattades som ett hot och känslan ökades

med oron över demografiska trender som visade kosovoalbanernas höga födelsetal. Födelsetalen förde med sig diskussioner om att 'den serbiska nationen höll på att dö ut' och att serber riskerades att översvämmas av albaner, samt att den demografiska utvecklingen var en form av folkmord (Bracewell, 1996).

Det höga födelsetalet bland kosovoalbaner som en medveten plan för att få ut serber från Kosovo. Analyserna framställde albanska män som de bakomliggande aktörerna i syfte av befolkningsökning. Albanska kvinnor däremot framställdes som barnfabriker, offer, bakåtvända och utbildade 'fångar i den patriarkala familjen'. De ställdes således emot serbiska kvinnor som implicerades vara självständiga individer, utbildade och engagerade i annat än moderskapet (Pavlovic, 2005).

När nationalismen i Serbien ökade, uppstod tanken att emancipationen kunde gå för långt och att de serbiska kvinnorna inte uppfyllde sin plikt gentemot nationen eftersom de inte födde tillräckligt många barn. I sin kontext beskylldes serbiska kvinnor för att kommunismen hade fått dem att tro att de kunde vara jämställda män (Bracewell, 1996). Nationalismen implicerade att kvinnor skulle återgå till sina 'naturliga roller' som mödrar, medan de serbiska männen behövde skydda kvinnorna från den albanska rörelsen och dess män (Pavlovic, 2005). Således upptäcks två versioner av andrafiering. Albanska kvinnor som reproduktionsmaskiner utan agens och serbiska kvinnor som de egoistiska andra, som inte uppfyllde sin plikt mot nationen; "ordentliga" och "icke-ordentliga" serber ställdes emot varandra (Bracewell, 1996). Eftersom albaner i Kosovo aldrig haft ensam statlig makt eller våldsmonopol, samt en historia av förtryck kan den 'andra' för albaner i Kosovo vara förtryckaren, därav görs kopplingen att serben är förtryckaren och albanen förtryckt (Pavlovic, 2005).

3. Teorier

3.1. Enad kvinnorörelse

Studien fokuserar på en enad kvinnorörelse som en av grundförutsättningarna för att lyckas påverka fredsförhandlingarna. Teorin om en enad kvinnorörelse redogör för hur enighet uppstår och vilka strategier som krävs. Andersons (2016) *Windows of Opportunity: How Women Seize Peace Negotiations for Political Change* ligger till grund för detta. Kvinnorätsorganisationers påverkan på fredsförhandlingarna i Nordirland och Nordmakedonien undersöks och kommer fram till att en enad kvinnorörelse är en

grundförutsättning. Enandet möjliggjorde den nordirländska kvinnorörelsens framgångar i att påverka fredsavtalet, medan det var bristen på sådan som låg till grund för misslyckandet av kvinnorörelsens tillgång till fredsförhandlingarna i Nordmakedonien.

De strategiska dragen som möjliggjort ett enande över större samhälleliga splittringar har varit: (1) tydligt gränsöverskridande samarbete med medlemmar från konfliktens båda sidor; (2) att de utgick från en tydlig könsbaserad identitet, genom att betona sina likheter kvinnor emellan och ha en tydlig kvinnorrättsagenda; (3) innehavandet av en neutral hållning gentemot konfliktgenererande problem. Kvinnornas krav utformades med hänvisning till kvinnors rättigheter. Dock finns det ett problem med att hålla sig neutral, Anderson (2016) redogör för att det är oroväckande att undvika konflikternas omstridda frågor, då kvinnorörelsens framgångar kan komma till priset av tystnad.

The Northern Ireland Women's Coalition i Nordirland är ett positivt exempel på när kvinnorörelsen genom engagemang och mobilisering lyckats skaffa sig tillgång till fredsförhandlingar och påverka Långfredagsavtalet som undertecknades 10 april 1998, med motivet att kvinnor har en plats i förhandlingar. NIWC skapades, efter att lobbandet för att kvinnor skulle finnas inkluderade i befintliga partiers listor ignorerades, som parti med en könsbaserad identitet, av kvinnor i kvinnorörelsen med ett långt engagemang i civila, mänskliga och arbetsliga rättigheter. De lyckades mobilisera sig i civilsamhället och fick stöd i de specialutsatta valen, på så vis säkrades en plats vid förhandlingsbordet (Fearon, 2002; Anderson, 2016).

Enandet baserades på premisser om gränsöverskridande samarbeten mellan kvinnor från samhälleliga divisioner, genom att undvika konfliktens huvudfråga och omformandet av en ny politisk identitet. En gemenskap som redan var på plats var uteslutningen av kvinnor från politiken. Eftersom den politiska identiteten, som är överordnad all annan, i Nordirland delades upp i Unionister och Nationalister önskade NIWC omforma gruppen kvinnor till en politisk legitimitet. Styrkan låg i att koalitionen höll sig neutral i fråga om de konfliktgenererande problemen, i detta fall är neutralitet att det inte talades om konflikten i sig, utan det hävdades att problemen löses genom en folkomröstning (Anderson, 2016).

Bristen på neutralitet i Nordmakedoniens fredsprocess ledde till en polariserad kvinnorörelse och uteslutning av kvinnor från Ohridavtalet, kvinnorrättsorganisationerna solidariserade sig utefter etniska grupperingar. Den ursprungliga konfliktens skiljelinjer blev kvinnorörelsens skiljelinjer. Trots att den ledande kvinnoorganisationen the Union of Women's Organizations of Macedonia hade en könsbaserad mångetnisk identitet höll den sig

varken neutral eller objektiv i frågor gällande konflikten. Anledningen till att enighet uteblev, redogör Anderson (2016) för, verkar vara misslyckandet i att hålla en riktig neutral position.

3.2. Andrafrifiering

Andrafrifiering är den svenska motsvarigheten av engelskans *othering*, begreppet användes först av Spivak år 1985 (Thomas-Olalde & Velho, 2011). Andrafrifiering beskrivs vara en process som leder till hegemoniska subjekt, de som besitter mäktiga sociala positioner, och de som är underställda dessa maktpositioner. Definitionen av den andra sker genom användandet av olika diskurser (Thomas-Olalde & Velho, 2011). Vidare redogör Krumer-Nevo och Sidi (2012) för att det är en process där *skillnad* tillskrivs moraliska koder av underlägsenhet; den egna gruppen representerar moralitet medan den andra representerar brist på moralitet. Genom tillskrivandet av egenskaper blir dimensionen av makt det som leder till tanken om överlägsenhet och underlägsenhet men kan sträcka sig så långt som avhumanisering av den andre (Brons, 2015).

Individuellt kan andrafrifiering innebära ett starkt ogillande för, misstänksamhet emot och ovillighet att leva tillsammans med andra grupper i samhället. Medan det på samhällsnivå innebär social utfrysning, marginalisering, diskriminering och rättfärdigandet av detta (Çelik, Bilali, & Iqbal, 2016; Brons, 2015).

I Edward Saids verk *Orientalism* (2016) redogörs det för att Europa har definierats genom att Orienten har existerat ” [...] genom att vara dess motbild, motidé, motsatta personlighet och en motsatt erfarenhet ” (Said, 2016, ss. 64-65).

Någonting existerar som motbild av någonting annat – för att finnas ett jag måste det finnas någonting som inte är jag.

Saids (2016) redogörelse för uppfattningen om objektivitet, att ” [...] all kunskap som produceras i det moderna Västerlandet [...] är opolitisk, [...] akademisk, opartisk och att den står över gruppintressen eller småskurna doktrinära uppfattningar ” (s. 74), går att finna hos de Beauvoir som skildrar att ” [mannen] betraktar sin kropp som en direkt och normal förbindelse med världen som han tro sig uppfatta objektivt, medan han betraktar kvinnans kropp som tyngd av allt det som utmärker den ” (de Beauvoir, 2012 (1949), s. 25). I de Beauvoirs verk (2012 (1949)) görs identitetsskapandet som en motbild till det andra tydligt. Mannen är subjektet och det absoluta, medan kvinnan konstrueras till den andre (de Beauvoir, 2012 (1949), s. 26).

Även socialkonstruktivismen menar att aktörer inte föds utanför en samhällelig kontext, utan är producerade av deras kulturella miljö. I samhället skapas identiteter och nationella intressen tillskrivs dessa. Följaktligen bestäms vilka medel som är accepterade för att uppnå målen (Barnett, 2017). Fenomen i sig skapas inte utav sig själv, utan konstrueras av att någonting annat existerar.

3.3. Analysredskap

I syfte att enklare analysera intervjuerna, krävs redskap för kategorisering. Analysredskapet utformas utefter teorierna om en enad kvinnorörelse respektive andrafiering. I fallet om en enad kvinnorörelse och andrafiering är det kriterierna som ligger till grund för en sådan som kommer att framställas.

Teorin om enandet har försökt förklara hur man överkommer de samhälleliga skillnaderna för att enas kring en kvinnorrättsagenda. För att kunna analysera intervjuerna följer ett kriterieschema av ett lyckat enande av kvinnorörelser som tillhör olika grupper, kombinerat med mekanismer av andrafiering som skulle kunna påverka kriterierna för ett enande.

Följande kriterier behöver uppfyllas för att en rörelse ska anses vara enad: (1) tydligt gränsöverskridande samarbete med medlemmar från konflikternas båda sidor; (2) tydlig könsbaserad identitet, där kvinnors likheter betonas; (3) innehavandet av en neutral hållning gentemot konflikten. Även faktorer som att mobiliseringen initierats av kvinnor som redan varit engagerade i olika frågor i civilsamhället är av stor tyngd (Anderson, 2016), därför valet av intervjupersoner även faller på redan aktiva och etablerade organisationer.

Teorin om andrafiering förklarar hur konstruktionen av den 'andra' sker i motsatsförhållande till 'jaget'. Den egna gruppen kan anses vara rationell, mer moralisk medan den andra framställs som irrationell och tillskrivs koder av moralisk underlägsenhet. I extremfall rättfärdigas diskriminering och förtryck (Krumer-Nevo & Sidi, 2012; Brons, 2015). Även misstänksamhet kan uttryckas (Brons, 2015; Çelik, Bilali, & Iqbal, 2016). Viktigt att förstå är hur det talas om den andra gruppen och konflikten. Å andra sidan kanske det överhuvudtaget inte talas om de andra som någonting annorlunda. Det kanske talas om ett "vi" i egenskap av att vara kvinnor. Det är dock viktigt att framföra att frågorna indirekt är formade på ett "ni" och "dem" sätt, bland annat hur samarbetet med den andra gruppens kvinnor ser ut.

I resultatet kommer förutsättningarna för en könsbaserad identitet presenteras först då

det finns fog att tro att ifall gemensamma intressen finns, kan det bidra till en gemensam grund att utgå ifrån. Detta följer av redogörelser om gränsöverskridande samarbete och neutralitet. Nedan följer en modell som önskar beskriva hur ett enande av olika grupper samt andrafiering samspelar.

Kriterier för enad rörelse och andrafiering - samspelade mekanismer		
Könsbaserad identitet	Gränsöverskridande samarbete	Neutralitet
<p>I. En enad kvinnorrättsagenda</p> <p>II. Gemensamma intressen</p> <p>III. Solidaritet med andra gruppens kvinnor</p>	<p>I. Befintliga samarbeten</p> <p>II. Öppenhet inför en större mobilisering</p>	<p>I. Förhållningssätt till konflikten</p>
<p>'Vi' och 'dem'</p> <p>Stark känsla av vem som är "vi" och "dem". Upprepade formuleringar om sin egen folkgrupp som "vi" och formuleringar om den andra gruppen som "dem".</p> <p>Generaliseringar baserade på 'vi' och 'dem'. Exempelvis att man tillskriver staternas handlingar till befolkningen.</p> <p>Tillskrivande av egenskaper baserat på grupptillhörighet</p> <p>Tillskrivande av dåliga egenskaper till den andra gruppen och positiva egenskaper till sin egen</p>	<p>Misstänksamhet</p> <p>På individuell nivå kan andrafiering te sig i misstänksamhet. I denna studie är det relevant för samarbetsviljan.</p> <p>Brist på interaktion</p> <p>Kan förstås genom svar på ifall de samarbetar med, arbetar med eller interagerar med den andra gruppen och i vilken utsträckning.</p>	<p>Legitimering</p> <p>Rättfärdigande av den egna gruppens handlingar, attityder samt diskurser om exempelvis konflikten.</p>

<p>grupp. Värderingar tillskrivs i hur de olika grupperna är. Kan sträcka sig så långt som avhumanisering av den andra gruppen.</p>		
---	--	--

4. Syfte och frågeställning

Studie önskar undersöka förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo respektive Serbien. Med utgång i teorier om enandet av kvinnorörelser respektive andrafiering ska möjligheterna för att det här ska ske i Kosovo och Serbien undersökas. Kvinnorörelserna i Nordirland respektive Nordmakedonien mobiliserades båda genom redan aktiva kvinnor i civilsamhället med önskan om att påverka fredsprocesserna i länderna, de hade en tydligt könsbaserad agenda men den största skillnaden visade sig ligga i hur enad kvinnorörelsen egentligen var. I Nordirland anses enandet vara fullständigt, medan nordmakedonska kvinnorörelsen var splittrad utmed den ursprungliga konfliktens skiljelinjer (Andersson, 2016). Då vissa samhälleliga skiljelinjer visat sig vara svåra att överkomma, ska fokus ligga på kvinnorörelserna i Kosovo respektive Serbien. För att se hur förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna ser ut, leder det till följande frågeställningar:

1. Uppfylls kraven om (1) könsbaserad identitet, (2) gränsöverskridande samarbete och (3) neutralitet i syfte att ena kvinnorörelserna?
2. Går det att finna spår av andrafiering kvinnorrättsorganisationerna emellan?

5. Metod

5.1 Forskningsmetod

För att förstå dynamikerna i samspelet mellan kvinnorrättsorganisationerna i de båda länderna, är huvudsakligen en samtalsintervjuundersökning av respondentkaraktär väsentlig, vars pelare är interaktiva samtal. Till viss del är studien av informantkaraktär. Att undersöka förutsättningarna genom samtalsintervjuer, underlättar kartläggningen av organisationernas

uppfattningar om 'den andre'. Det huvudsakliga syftet är att undersöka uppfattningarna och föreställningarna om 'den andre'. En av de största utmaningarna ligger i att skapa en närhet som ger tillgång till respondenternas tankevärldar, i samband med detta bör medvetenhet kring egna fördomar finnas. Samtalsintervjuundersökningar via respondenter bygger därför inte på källkritik, då det är känslor och uppfattningar som önskas förstå. Vid informantundersökningar agerar istället de intervjuade som källor och där källkritik är väsentligt. Informationen källorna uppger kommer kontrolleras genom att undersöka ifall uppgifterna finns dokumenterade (Esaiasson et al, 2017).

5.2 Urval

Då önskan är att undersöka förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo respektive Serbien, är studien i huvudsak av respondentkaraktär men som till viss del, i vissa frågor även är en informantundersökning. Därför är det viktigt att prata med de som är mest berörda, vilket motsvarar representanter från kvinnorrättsorganisationerna. Likt Nordirland och Nordmakedonien är kvinnor från Kosovo och Serbien del av en övergripande samhällslig dynamik, därför är önskan att förklara förekomsten av tankemönster och attityder organisationerna emellan. En avgränsad grupp behövs, som är lik inom sina egna kontexter; att de tillhör kvinnorörelsen i respektive land. Grunderna för det strategiska urvalet utgår från tanken om kritiska fall från en gynnsam kontext, resonemanget lyder som så att ifall andrafieringen är för stor hos dessa centrala organisationer för att ett enande ska ske, är sannolikheten stor att det även ser ut så i kvinnorrörelsen i stort (Esaiasson et al, 2017).

Etablerade kvinnorrättsorganisationer som utövar ett visst inflytande inom sina kontexter och som utgör del av transnationella nätverk ska intervjuas. Esaiasson et al (2017) styrker att det ofta finns en tidigare uppfattning om vilka organisationer som är relevanta, vilket urvalet sker utefter. I tidigare fredsprocesser startades mobiliseringen av kvinnorrörelserna av, redan aktiva, aktörer i civilsamhället. Andra faktorer har varit att rörelserna haft kontakt eller samarbetat med olika transnationella nätverk (Anderson, 2016). Urvalet landar på etablerade kvinnorrättsorganisationer i länderna, som arbetar med kvinnor, fred och säkerhet och samarbetar över gränserna. Det förutsätter att någon form av initiativ om att samarbeta och ta del av dialogen har genomförts, vilket är fallet hos valda kvinnorrättsorganisationer. Trots förekomsten av etniska spänningar, har kvinnorrörelserna lyckats med sådant beslutsfattare inte har gjort; samarbeta över etniska gränser, i syfte att främja fred (Kvinna till Kvinna, 2020).

Urvalet föll på tio organisationer som var etablerade inom sina kontexter, engagerade i något transnationellt nätverk, som tagit något initiativ att påverka dialogen och som samarbetade med organisationer över gränserna. Under senare skede kontaktades två forskare, rekommenderat av respondenterna. På grund av studiens känsliga natur, utlovades samtliga organisationer anonymitet, vilket syftade till att göra samtalsintervjuerna så trygga som möjligt.

5.3 Genomförande och problem

Intervjupersonerna kontaktades via e-mail som kort beskrev undersökningens syfte och inspiration, samt förfrågan om att delta i studien. De tillfrågade garanterades anonymitet. Av 12 utskickade e-mail, besvarades sju stycken, varav fyra kunde bidra inom tidsramen för studien och tre stycken, av tidsmässiga skäl inte kunde bidra. Resterande fem e-mail besvarades inte.

Det här är ingenting som på förhand kunnat förutspås, men styrkan i studien ligger i att de fyra respondenterna är högst centrala aktörer både inom sina egna kontexter och i samarbetet över gränserna. Då intervjuerna var djupgående och omkring en timme långa med centrala aktörer inom en väldigt snäv kontext, finns det anledningar att tro att svaren inte skulle skilja sig märkvärt åt. Med tanke på antalet intervjuade önskar studien inte generalisera i någon större mening, med utgång i tanken om kritiska fall kan det, om det hittas spår av andrafiering, tänkas rimligt att det även sker i större omfattning. Nedanstående tabell sammanfattar respondenterna i bokstavlig ordning

Intervjuperson	Land	Förkortning
1	Kosovo	IP1K
2	Kosovo	IP2K
3	Serbien	IP3S
4	Serbien	IP4S

6. Resultat

Redogörelsen och analysen utgår från teman och diskuteras baserat på de teoretiska utgångspunkterna. Fokus i analysen ligger på samarbetet mellan grupperna och eventuell andrafiering. Aktuella teman är därför följande: (1) *könsbaserad identitet*, med gemensamma

intressen för att kunna se om en enad kvinnorrättsagenda är möjlig; (2) *gränsöverskridande samarbeten*, för att se ifall det finns gränsöverskridande samarbeten och möjligheterna för en större mobilisering och (3) *neutralitet*, för att se hur respondenterna förhåller sig till konflikten. Förutsättningarna för en könsbaserad identitet presenteras först då det finns fog att tro att ifall gemensamma intressen finns, kan det bidra till en gemensam grund att utgå ifrån. Detta följt av redogörelser om gränsöverskridande samarbete och neutralitet.

6.1 Könsbaserad identitet

Inledningsvis följer en redogörelse för organisationernas arbetsområden, kontextbaserade svårigheter och utmaningar för att se huruvida det finns frågor de enas kring, detta för att se om en enad kvinnorrättsagenda är möjlig. Förutsättningarna för detta är att det finns gemensamma intressen.

6.1.1 Arbetsområden

Som förklarar i teoriavsnittet om enandet av kvinnorrörelsen, redogör Anderson (2016) för att både NIWC i det nordirländska fallet och UWOM i det nordmakedonska fallet skapades av kvinnor som redan var involverade i civilsamhället, särskilt i kvinnofrågor. I Nordirland fanns en grundläggande gemenskap på plats, nämligen uteslutningen av kvinnor från politiken, vilket var grunden som koalitionen kunde stå på. Om det finns liknande intressen, kan så även vara fallet för kvinnorrättsorganisationerna i Kosovo och Serbien.

IP1K redogör för att de *"[...] försökt minska könsnormerna, arbetat för att minska våld i hemmet, våld hos ungdomar och öka [kvinnlig representation] i beslutsfattande [positioner]."* Men också att *"skapa ett genusperspektiv i all politik och i staten Kosovos agenda, att dokumentera kvinnors historia, att forska, framföra kritik baserat på forskning; att övervaka och skapa policys i syfte att tjäna medborgarna genom att staten förbättras vad gäller jämställdhet."*

IP2K redogör för sin historik av fredsarbete och för att organisationens huvudmål är stärkandet av den feministiska rörelsen i Kosovo som sedan fragmenteras i grenar som kvinnors tillgång till sjukvård, kvalitativ utbildning, ökat deltagande av kvinnor i politiken och i beslutsfattande positioner, samt bekämpandet av könsbaserat våld.

IP3S redogör för att huvudmålen är att stötta kvinnor och förespråka jämställdhet. Organisationen skapades inte som en fredsorganisation, utan respondenten berättar att *"[vi] ville bidra till förändringarna i samhället under 90-talet när vi hade*

Slobodan Milosevics socialistiska regim. Vi var en av organisationerna som ville ha förändring, första aktiviteten vi genomförde var att ta del av valkampanjen [tillsammans med andra NGOs]. Det var ett brett kampanjande av NGOs som ville ha förändring. Vi startade år 2000 och senare, eftersom vi alla var kvinnor och kommunicerade med kvinnor, blev vi också en kvinnorrättsorganisation.”

IP4S berättar att de arbetar för förbättrandet av unga kvinnors positioner på lokal, nationell och regional nivå ”[...] genom bekräftelse och skyddande av feministiska värderingar och fredspolitik genom ”empowerment” och utbildning av unga kvinnor och unga människor från andra marginaliserade grupper”. Andra målet är kapacitetsbyggande av kvinnorörelsen på lokal, nationell och regional nivå – alltså att stärka kvinnorörelsen.

Resultaten är alltså att samtliga organisationer har gemensamma intressen, att stärka kvinnorörelsen, öka jämställdhet och kvinnors rättigheter. Vilket innebär att de har någonting att bygga enighet på.

6.1.2 Enad kvinnorörelse inom länderna?

För att se om en gränsöverskridande, enad kvinnorörelse är möjlig, kan det tänkas vara rimligt att försöka förstå om det finns ett gemensamt intresse hos kvinnorörelserna i respektive kontext. Om kvinnorörelserna inom respektive land har gemensamma intressen, finns det orsaker att tro att det underlättar ett samarbete med andra landets kvinnorörelse.

Gällande kvinnorörelsen i Serbien redogör båda organisationerna för att det inte finns en stark enad röst och är fundersamma över om det egentligen finns en kvinnorörelse längre. Vad som varit ett enat mål redogörs vara bekämpandet av våld mot kvinnor, och någonting som alltid enar rörelsen är våldet mot kvinnor och femicide¹. IP3S säger att ”om vi talar om samarbeten organisationer emellan kan vi säga att det finns en kvinnorörelse, men om vi pratar om svar på situationen i samhället är våra röster på något vis inte tillräckligt höga, de borde vara högre”. IP4S nämner att ”på gräsrotsnivå och i olika informella grupper är de för olika, de är ideologiskt väldigt skilda och av den anledningen finns det många konflikter. Vi har splittringar som sker som är kopplade till transfobi, delar av de informella grupperna accepterar inte transpersoners existens i rörelse, medan den andra delen av rörelse, även de informella grupper, som försvarar transpersoners rättigheter.” Det redogörs för att det under de två senaste åren har skett en förändring i kvinnorörelsen i Serbien, som tvingat rörelsen ta några steg bakåt. Det redogörs också för att anti-krigsrörelsen tidigare varit

¹Kvinnomord

stark hos kvinnorörelsen, främst frontat av Women in Black men på grund av ökad ålder är det svårare att protestera på gatan och det är inte många unga personer som är redo att stötta dem.

Det här är givetvis ett problem om det inom länderna själv inte finns ett gemensamt intresse, kan det vara svårt att motivera att en mobilisering av kvinnorörelserna skulle vara möjlig. Om kvinnorörelsen i Serbien är splittrad, föder det tankar om ett enande med kvinnorörelsen i Kosovo överhuvudtaget är möjlig.

I Kosovo anses kvinnorörelsen å andra sidan vara stark och med ett gemensamt intresse, kvinnorörelsen i Kosovo anses ha börjat innan kriget, redan på 60-talet för kvinnors frigörelse, utbildning, hälsa och reducera analfabetismen, men formaliserats i dess feministiska mening efter kriget. IP2K berättar att *”under 90-talet när kvinnorna mobiliserade sig, gällde det alla aspekter där de tidigare nekats tillträde: sjukvård, utbildning och dokumentation av de mänskliga rättigheterna”*. IP1K redogör för att kvinnorörelsen innan kriget *”var en konsekvens av den serbiska statens anklagelser om att den albanska kvinnan är en reproduktionsmaskin, det var ett sätt att säga att hon visst har kunskap om sin egen kropp och [om] abort.”*

Det här kopplas även till andrafieringen och tillskrivandet av oönskade karaktärsdrag, som bristen på rationalitet gentemot ens egna rationalitet (Brons, 2015). Den albanska kvinnan ansågs alltså inte besitta kunskap gällande sin egen kropp och rationalitet.

I dagsläget beskriver både IP1K och IP2K att kvinnorörelsen är stark och har som huvudsakliga syften att *”öka jämställdheten, inkluderas i statsbyggandeprocessen, i fredsprocesser [...], de senaste 5 åren är rörelsen fokuserad på globala frågor som bekämpandet av våldet mot kvinnor, könsbaserat våld, könsnormer, våld i hemmet”*. De främsta frågorna framställs vara bekämpandet av våldet, kvinnors ekonomiska aktivitet och därav självständighet.

Respondenterna från Kosovo redogör alltså för att det finns en enad kvinnorörelse i landet, med en gemensam agenda och ett gemensamt intresse. Detta underlättar därav en mobilisering av kvinnorörelsen med den serbiska kvinnorörelsen, då det redan inom Kosovo finns ett gemensamt intresse.

6.1.3 Svårigheter i att arbeta med kvinnorättsfrågor

Likt fallet Nordirland, där en gemenskap gick att finnas i uteslutningen av kvinnor – kan även svårigheterna med att jobba med kvinnors rättigheter inom sina kontexter vara en gemenskap.

Samtliga organisationer vittnar om svårigheterna med att jobba med kvinnors rättigheter eftersom de lever i patriarkala samhällen. IP1K beskriver det som att *"du måste ofta kriga med din egen omgivning [...] där samhället anser att kvinnofrågor är en onödig grej och ser på feminister som arga och med ouppnåeliga krav [...] det anses inte vara ett aktuellt tema för kosovarerna, utan det är istället korruptionen och rättsstaten."* Hon beskriver också frustrationen över att arbeta med kvinnorättsfrågor eftersom *"det finns en anti-feministisk rörelse som inte släpper fram [kvinnorättsfrågor] i politiska partier och i den allmänna diskursen."* Dock redogörs det för att Kosovo *"är ett land där feministerna kan tala fritt, anklaga vem de vill, men det är inte så att du kan arbeta med vem du vill"*. Beskrivelsen om det patriarkala samhället beskriver även IP2K som säger att kvinnor i politiken *"varit utsatta för sexistiska kommentarer, endast för att de är kvinnor"*.

Respondenterna från Kosovo tillskriver även en viss skuld till bidragsgivarna och det internationella samfundet som varit involverande i statsbyggandeprocessen. IP1K beskriver att *"bidragsgivarna inte vill gå in på rådande mentalitet, de tänker att det är ouppnåeligt [att ändra på mentaliteten] och jämställdhet i Kosovo är inte ett av de stora temana för ambassaderna eller bidragsgivarna."* IP2K beskriver vidare att de *"internationella organisationerna var sexistiska och diskriminerande gällande inkluderingen av kvinnor. De uteslöt kvinnor från diskussioner och ville inte heller träffa dem. [...] Man var tvungna att attackera nästan alla aktörer som hade någon roll i beslutsfattande i Kosovo, inkluderat även det internationella samfundet. [...] KFOR hade en extremt sexistisk princip, de hade inga kvinnor i deras beslutsfattande positioner som resolutionen säger [1325], de tog inte hit några kvinnor i deras fredsbevarande uppdrag."* Respondenten redogör dock för att genom kvinnors aktivism, lyckades de påverka detta vilket ledde till att de började bli mer könsmedvetna.

IP3S redogör för svårigheterna i att arbeta med kvinnofrågor i Serbien, *"det finns fortfarande mycket utbredda fördomar, mycket starkt kvinnohat och hatiska uttalanden" [...]* man undviker kvinnors expertis i alla sfärer: *gällande våld mot kvinnor; kvinnor, fred och säkerhet; ekonomisk egenmakt."* Vidare beskriver respondenten att *"[...] staten säger att de jobbar [med kvinnor] på ett demokratiskt vis, men det gör de inte, för du vet inte om du ska samarbeta med dem eller inte. De säger att de vill arbeta med 'good' kvinnorättsorganisationer, men det gör de överhuvudtaget inte."* IP4S beskriver att det är *"riskfyllt för aktivister som exponeras offentligt, det är svårt för att de mottar mycket hot, de attackeras på gatorna eller skambeläggs offentligt och dras över olika tabloider i Serbien. Det är inte säkert att vara kvinnorättsaktivist i Serbien, på hela Balkan tror jag."* Både IP1K

och IP4S redogör för finansiella svårigheter, fonderna är få. IP1K säger att *”staten inte ger bidrag till oss”* medan IP4S redogör för att *”vi måste överleva, vi har familjer.”*

6.2. Samarbete

Andrafrisering kan te sig på sådant vis att en känner ett starkt ogillande för, misstänksamhet emot och ovillighet att leva tillsammans med andra grupper i samhället. Samhälleligt innebär det social utfrysning och uteslutning, marginalisering, diskriminering och rättfärdigandet av detta (Çelik, Bilali, & Iqbal, 2016; Brons, 2015). Processen av andrafrisering är underförstådd och bygger på antaganden om hur den andre är, vilket kan förstås i termer av hur man framställer den egna eller den andra gruppen (Brons, 2015). I den valda kontexten kan det alltså innebära ovillighet att både anställa och samarbeta med personer tillhörande en annan grupp, detta kan te sig i misstänksamhet eller ogillande.

6.2.1 Existerande samarbeten bland olika etniska grupper inom respektive land – mångfald

Tillfrågade gällande mångfalden inom de egna organisationerna var samtliga organisationer, förutom IP2K, homogena för tillfället och de lyfte istället fram att de samarbetar tätt med andra marginaliserade grupper. IP2K berättade att organisationerna från Kosovo redogjorde båda för att de samarbetar med romska och serbiska kvinnor, men även andra minoritetsgrupper i landet. Organisationerna från Serbien jobbade främst med romska kvinnor, när de fick frågan ifall de jobbade med albanska kvinnor från Serbien var båda organisationerna osäkra på ifall det överhuvudtaget fanns albanska organisationer i Presevo-dalen, men att *”det är en bra idé att kontakta dem och undersöka ifall det finns någon som skulle vilja samarbeta, fantastisk idé faktiskt”* (IP3S). IP4S sade även att *”jag uttrycker mig inte etniskt på något vis”*. IP2K framhävde att organisationen *”önskar sända ut budskapet om intersektionalitet av olika etniska grupper, icke-diskriminering på etnisk grund, eller sexuell läggning. [...] Vi har personal som tillhör olika etniska grupper men också med olika sexuella läggningar”*. Vilket även IP1K redogjorde för att de under årens gång haft personal från olika sexuella läggningar. Än så länge kan vi inte finna något spår av misstänksamhet eller ogillande, utan öppenhet har varit ett karaktäriserande drag.

6.2.2 Samarbeten över gränserna

IP1K berättar att organisationen är med i olika nätverk ihop och *”jobbar med systemorganisationer som bedriver genusstudier, men också andra organisationer som arbetar med kvinnorrättsfrågor. Samtliga kvinnorrättsorganisationer i Serbien är ödmjuka och har accepterat felen som deras land begått i Kosovo och det finns en kommunikation och försoning över vad som har hänt, vi har inga problem [med varandra]. Den enda svårigheten uppstår är när relationen mellan vårt land och Serbien förvärras”*

IP2K redogör för att *”Vi har haft [olika] feministiska skolor där vi sammanfört unga kvinnor och tjejer från Serbien och Kosovo. Vi har fört de till [båda] länderna där syftet varit att de ska lära sig om feministiska koncept, genom att föra ihop dem har vi fått dem att lära känna varandra.”* Men också att det finns en längre historia av samarbete och systerskap mellan kvinnorrättsorganisationerna i Kosovo respektive Serbien, men berättar att det här samarbetet formaliserades några år efter kriget. *”Den första ursäkten från serbiskt håll kom från kvinnor.”* Det redogörs för att samarbetet formaliserades efter ursäkten och det även nu är ett väldigt gott samarbete. IP3S redogör för att de startade ett samarbete med organisationer från Kosovo genom kontakter som skedde via Kvinna till Kvinna *”vi insåg att vi, som aktivister kunde göra någonting för att ena kvinnoorganisationer och kvinnorrättsaktivister från Kosovo och Serbien.”* Även IP4S redogör för årslånga samarbeten med en kvinnorrättsorganisation i Kosovo där de fört samman unga kvinnor från länderna. Samtliga organisationer har alltså samarbetat på flera vis med organisationerna från det andra landet.

6.2.3 Svårigheter i att samarbeta

Samtliga organisationer redogör för att det har funnits en anti-krigsrörelse i Serbien, där kvinnorrättsorganisationer, främst Women in Black under hela perioden av kriget i Jugoslavien protesterade emot kriget, med *”Inte i mitt namn”* som motto. Så liktänkande organisationer välkomnas, men vi kan finna spår av misstänksamhet.

IP1K redogör exempelvis för att *”när Kosovo eller Serbien är nära valen, använder de sig alltid av populism [...] och denna populism bidrar till svårigheter mellan serber och albaner. Det väcker alla sår. Frågan om de saknade [i kriget] och de våldtagna kvinnorna i kriget är någonting som försvårar kommunikationen [...] Feminismen underlättar dessa diskussioner, men vi vågar inte prata personligt, om våra familjer och vårt lidande och*

därför är inte kommunikationen så ärlig, eftersom varje albansk familjs upplevelse kopplas till kriget. Jag tycker att det borde finnas projekt som möjliggör [...] att vi ska kunna dela med oss om våra upplevelser.” Vidare redogör IP1K för att de kommer överens om populismen, femicide och att det uppstår väldigt bra diskussioner om den EU-ledda dialogen. Men det är vissa teman som det inte talas om, som de systematiska våldtäkterna av kvinnor och de saknade personerna. Som svar på frågan om varför det inte talas om dessa ämnen redogör respondenten för ”eller åtminstone inte där jag har varit. För de är serber och vi är albaner, och de vet inte om att det personliga är extremt komplicerat, de är inte säkra på att någon närstående till oss inte har blivit drabbad av kriget och vi är inte heller säkra på att någon av deras närstående inte har varit inblandad i det som har skett i Kosovo. Det finns en viss kommunikation, men inte i den utsträckning att skapa tillit, inte i den utsträckning att en serbisk kvinna ska kunna företräda mina intressen [i Bryssel] som albansk kvinna.”

IP2K redogör för att det inte finns några svårigheter överhuvudtaget med de kvinnorrättsorganisationer med vilka de samarbetar, respondenten motiverar detta med att säga att *”båda sidorna [erkänner] att det skett folkmord i Kosovo. [...] Det finns inga skillnader i i uppfattningar, annars hade inte ett samarbete existerat för [det hade inneburit] att de skyddar våldet eller kriget, då hade vi inte varit i samma kommunikations- eller samarbetskanaler för det gemensamma goda. [...] De organisationer som vi arbetar med, jobbar för mänskliga rättigheter och mänskliga rättigheter innebär rätten att leva i frihet.”*

Även här fallerar kriteriet om neutralitet, alltså att inte tala om de konfliktgenererande problemen överhuvudtaget. Genom IP2Ks redogörelse för att om de inte hade skyddat kriget eller våldet som skett, hade ett samarbete varit omöjligt. IP3S redogör inte för personliga misstankar eller fördomar, men att det har funnits en viss uppfattning hos kollegor när de för första gången skulle till Albanien. *”Jag var överraskad när jag hörde mina kollegor säga om kvinnor i Albanien att ’de gillar oss inte, de hatar oss’, den största fördomen var att vi inte skulle vara välkomna i Albanien eller Kosovo. De var [positivt] överraskade över hur väl vi välkomnades.”* Likt första respondenten från Kosovo berättar även IP3S för att det finns mycket de enas kring, som underrepresentationen av kvinnor från fredsprocesser. Men *”[...] vi har ännu inte öppnat upp för den djupa processen relaterat till händelserna på 90-talet, men det kanske vi borde. Vi planerar på att ha någon form av diskussion gällande de olika upplevelserna som kvinnor hade under 90-talet. [...] Viktigt är att ha goda relationer med hela regionen för då blir våra liv bättre. [...] vi alla är faktiskt väldigt lika, jag ser på det på det viset, att vi har mycket likheter i beteende och upplevelser. [...] Jag tycker inte att det finns någon anledning till att inte ha goda relationer, att se vad*

som verkligen hände och försöka hitta ett gemensamt intresse för att gå vidare, samarbeta och inte vara i konflikt.”

IP4S säger att skillnaderna som finns är på grund av *”att vi inte känner varandra, unga kvinnor känner inte varandra. De äldre aktivisterna känner varandra eftersom de samarbetade under 90-talet och var solidariska sinsemellan. Men de misslyckades med att koppla samman oss, ingen pratar om gapet mellan generationerna. Eftersom vi alla växte upp med olika retorik, finns det självklart inte mycket tillit. [Vi är goda exempel] för unga kvinnor när de träffas, vi vill sända budskapet om vänskap och samarbete. [Genom detta] visar vi en bild av kärlek.”* Om eventuell misstänksamhet redogör respondenten för att *”vissa av de unga kvinnorna kommer med väldigt starka nationella identiteter och ser varandra som fiender, man måste vara väldigt försiktiga och påminna oss själva om att det här är en process [...] och du kan inte få någon att ändra åsikt på en sekund, de behöver tid att bearbeta vad de hör och lära känna varandra.”* Men samtidigt redogör respondenten för att kvinnor som ansöker om att vara en del av dessa feministiska skolor redan är involverade i aktivism och har en mer objektiv uppfattning av situationen, *”de känner sig redan ansvariga för kriget i Kosovo och att det är den serbiska sidans fel.”* Respondenten förtydligar vikten av att lära känna varandra och att tillit uppstår efter det.

6.2.4. Samhälleliga svårigheter

Vad gäller de samhälleliga svårigheterna och hur respektive samhälle hade uppfattat ett enande av kvinnorörelserna redogör IP2K för att svårigheterna i att samarbeta för fred skiljer sig åt mellan länderna och respondenten säger att de serbiska kvinnorrättsaktivisterna som arbetat för fred och för att kriget i Kosovo ska ta slut *”har blivit utsatta för hemskheter, speciellt Women in Black efter deras ursäkt i Struga 2006. [...] De blev utsatta för hot, deras kontor blev utsatt för brandförsök, alltså blev de hotade med livet. [...] De har varit utsatta för extraordinära svårigheter. I Kosovo har det inte överhuvudtaget varit detsamma, här har inte ett sådant samarbete ansetts vara förräderi [som deras ansågs vara mot staten Serbien]. Kvinnor i Kosovo har inte upplevt samma sak och ett sådant enande har aldrig inskränkts av någon.”*

Gällande frågan om hur samhället hade uppfattat ett samarbete svarade IP4S att *”de anser oss redan vara fiender, förrädare och utländska spioner, [...] det sägs att vi är spioner eftersom vi erkänner Kosovo som en stat, [det] räcker för att anses vara fiende till staten eftersom du talar emot Serbiens konstitution.”* Även IP3S säger att de hade uppfattats

”som fiender, oavsett vad vi gör välkomnas inte från resten av samhället. [De säger att] vi är fiender, vi är inte patrioter, att vi inte gillar Serbien. Det är vissa förändringar som sker, men inte tillräckligt. [...] Vi har lyssnat [på detta] i 20 år, vad de än kallar oss, är det okej.”

IP2K vittnar till skillnad från detta om att det inte finns något samhälleligt motstånd utan endast stör då *”allt som kommer med goda intentioner och för att stärka sanningen om det som hänt, är välkommet från alla tror jag. [...] Det finns en sanning och det finns fakta som kopplas till vårt förflutna och orättvisor som skett. Vi ser ännu inte att rättvisan har fallit på plats. Det finns ingen rättvisa för de saknade, för de mördade, för överlevarna av det sexuella våldet. De kriminella har ännu inte dömts och ingen reparation skett, så [därför hade ett sådant samarbete] hade absolut stöttats.”*

Som svar till frågan om vilka delar av kvinnorörelsen som inte hade önskat att ta del av en enad rörelse sade båda respondenterna från Kosovo att de inte tror att det finns en sådan motvillighet eftersom *”kvinnorna är öppna för dialog, [samarbete] har funnits, finns och det är inget otänkbart”* sade IP2K som också citerade en aktivist som sa att *”om inte kvinnorna hade startat dialogen mellan olika etniska grupper, hade freden aldrig kommit.”* IP1K resonerade kring att *”där det finns kvinnor som blivit utsatta för våldtäkter under kriget, är det inte lätt att åka och prata serbiska.”*

Respondenterna från Serbien redogjorde båda för att det finns många som inte vill associeras med Women in Black på grund av hur de framställs i landet, som svikare och förrädare. IP4S redogör för att den feministiska rörelsen i Serbien inte är splittrad vad gäller anti-krigsrörelsen och fredsbyggandet. Men respondenten säger att det är svårare att mobilisera i en större skala *”eftersom det är inte många av oss som tänker såhär, majoriteten av folket har helt annan attityd gentemot Kosovo. Vi har ingen synlighet, media sänder ett budskap [som] eldar upp deras känslor eller attityder gentemot Kosovo. I den meningen är det svårt att nå folk och öka synligheten av andra budskap.”* Som svar på frågan om vilka teman hade uteslutits från dialogen var det sexuella våldet i kriget och de saknade högst på agendan. Det finns alltså en samsyn kring vilka teman som bör tas upp. IP4S säger att *”vi måste prata om det förflutna för att kunna tala om framtiden”*.

6.3. Neutralitet

I det teoretiska ramverken innebär neutralitet att inget ställningstagande gällande konflikten sker.

6.3.1. Ansvar i kriget

IP1K svarade att *"Kosovo har varit ett förtryckt land som under en lång tid inte fått frihet, förtryckaren var den serbiska staten. Den serbiska staten har, med sina apparaturer, förtryckt det här landet så mycket så att det även har förstört vänskapen mellan länderna. Den har förstört den årtals långa vänskapen och det är svårt att fixa, på grund av, vi kan kalla det folkmord och mördandet av oskyldiga, barn och våldtäkterna som skett i Kosovo. [Serbiska staten] har förstört så mycket. Det är dåligt för de nya generationerna, vi delar gräns och kan inte kommunicera fritt. Men vi är inte långt ifrån varandra som folk, vi har en liknande kultur, men kan inte kommunicera [med varandra] utan barriärer på grund av det som hänt. Det blir ännu svårare eftersom dialogen inte går i rätt riktning och inte försoningen heller."*

IP3S redogjorde för att *"Jag tycker att Serbien bär mest ansvar eftersom vi var den största delen av forna Jugoslavien, den som är störst bär också störst ansvar. Jag var faktiskt i Kosovo under Slobodan Milosevics [styre] och såg att albaner var på något sätt diskriminerade, jag upplevde på något vis att trots att serber var i minoritet där, besatt de alla privilegier. [...] på något vis anser jag att samtliga parter var ansvariga för kriget i Jugoslavien, men Serbien var mest ansvarig eftersom det var den största republiken på den tiden, [...] det finns också mycket nationalism i Serbien och den största delen av armén var i Serbien, de militära styrkorna och även säkerhetsstyrkorna. Under den tiden sa vår regering att vi inte var i krig, men det var vi."*

IP4S sade följande: *"Jag vet inte, det är en svår fråga för mig, jag var omkring 18-19 år när konflikten skedde, [då] var det den här retoriken att det fanns en terrororganisation i Kosovo som attackerade det serbiska folket, såklart för att rättfärdiga kriget. Jag tycker givetvis inte detta, [jag] tycker att den serbiska regeringen var mestadels ansvarig för vad som hände på 90-talet. Inte endast i Kosovo men överallt, Bosnien, Srebrenica och andra. [...] det här kokade i över 10-20 år, det här var bara konsekvenserna och inte orsakerna. Jag tror att allting ligger i ekonomiska orsaker, med det här kriget fick vi neoliberal kapitalism tillbaka, vi fick fattigdom och nu är vi endast små delar av ett, en gång, 'great' land som hade mycket resurser. Nu är vi små, fattiga länder som säljer deras vattenkällor och allt de har. [Vår regering] ger våra arbetare gratis till utländska företag. Arbetarna överlever knappt med minimilöner och är som slavar till företagen. [...] Du ger människor krigsretorik, du ger de nationella identiteter, religiösa identiteter att ansluta sig till. Du skapar fiender, de andra som du måste hata, skuldbelägga för allting. Du beskyller*

romska folket för allting, du beskyller albaner för allting och du tänker inte på hur fattig du är [...] och hur du är en slav till landet.”

IP2K börjar med att redogöra för tiden innan kriget, nämligen 1989 när Kosovos autonomi avskaffades. *”Om vi börjar från 1989, [...] när Milosevic bestämde riktning för staten Serbien och forna Jugoslavien, har vi genom historien sett ständiga kränkningar [mot] albaner. Diskriminering [vad gäller] tillgång till utbildning då de stängde skolorna och universiteten, tillgång till sjukhus, på detta vis förnekade man kvinnors rätt till hälsa, samt rätten att utnyttja deras grundläggande rättigheter. På detta vis fortsatte orättvisorna och vi vet hur det slutade. Vi hade det föregående fallet i Bosnien under 90-talet när kriget bröt ut, då började det första samarbetet mellan kvinnor i Kosovo och Serbien, [de] stod emot kriget, våldet och brotten som skedde framför de internationellas ögon. [...] Folkmord skedde både i Bosnien och i Kosovo, [...] i Kosovo kulminerade det med massakrer, brott mot mänskligheten till dess att det internationella samfundet lyckligtvis bestämde sig för att intervensera och inte låta det som skedde i Srebrenica några år tidigare [återupprepas]. Så, låt det förstås ur kontexten vem som är ansvarig, för jag tror att [det inte krävs mycket] för att veta vem som har gjort vad.”*

Det finns alltså en samsyn kring vem som bär ansvaret för kriget i Jugoslavien, det uppfyller givetvis inte Andersons (2016) krav för neutralitet, alltså att inte prata om de konfliktgenererande problemen överhuvudtaget. Positivt är dock att synerna inte skiljer sig åt nämnvärt mycket. Vad gäller andrafiering kan vi ännu inte se ett spår av detta, då samtliga respondenter svarar att det är den serbiska staten och inte det serbiska folket som begick övertrampen. Från respondent IP1K och IP4S kan vi också se att det inte finns en naturlig misstänksamhet befolkningen emellan, utan att det är något som skapas av och utnyttjas i relation till händelserna som skett.

6.3.2. Fred

När frågan ifall respondenterna trodde att fred var möjlig resonerade de att fred är möjligt, men att det krävs mycket för att nå dit. IP4S resonerade kring att *”ja, jag tror att fred är möjligt och jag tror att media kan bidra mycket. Regeringar kan bidra om de vill, [...] vilka budskap som sänds ut till medborgarna på båda sidorna är viktiga, eftersom nu skickas budskapet om att ”we are the good guys and albanians are the bad guys” och vice versa. [...] Jag tror att fred är möjligt, jag är säker på att fred är möjligt eftersom jag lever i fred. Jag samarbetar med kvinnor från Kosovo, jag åker dit och de kommer hit så vi lever i fred.”* IP2K

svarar att *"försoningen är möjlig om politikerna inte blandar sig i [...] med sina personliga intressen och genom att leva i det förflutna. [...] Det finns absolut plats för försoning, det som har varit svårt är språkbruket och att man inte har arbetat med healing av det förflutna hos generationerna som upplevt kriget. På detta vis har detta förts vidare till barnen, [...] de har ärvt det genom hur de blivit uppfostrade, vad de hört varje dag och vad de sett på nyheterna varje dag. Det har pratats och gjorts väldigt lite för försoningen från institutionernas håll."*

IP4S säger att *"det beror på EU [...] och alla andra stora parter i spelet, vad som är [användbart] för dem kommer att ske. Jag antar att det beror på Europas, Rysslands och USAs intressen."* Men redogör likt de övriga att det på institutionell nivå också är svårt då hon säger att *"i Serbien får du, i media, det här hatiska uttalandena mot Kosovo och den här krigsretoriken om fienden, den som är den andre [...] När Vucic kommer tillbaka från mötena talar han om representanterna från Kosovo på ett hatfullt vis vilket ökar spänningarna."*

IP1K redogör för att *"den serbiska staten fortfarande ser Kosovo som sitt eget, och de är ännu inte [redo] att sträcka ut sin hand och be om ursäkt, för att sedan kunna försonas. Den serbiska staten är inte redo för att gå vidare, detta beteende har fått albaner att inte lita på vad det serbiska styret säger eftersom de ofta säger att Kosovo är Serbiens stora hjärta, av denna anledning är det svårt att gå in och prata om försoning. Försoning kräver de två parterna vid bordet som jämlika."* Det här med att den serbiska staten fortfarande ser Kosovo som sitt eget styrker IP4S som redogör för att Serbiens president Vucic säger att *"jag kommer aldrig ge [upp] Kosovo."*

Andrafiering beskrivs alltså vara en process som leder till hegemoniska subjekt, de som besitter mäktiga sociala positioner, och de som är underställda dessa maktpositioner och definierandet av vem den andra är skapas genom användningen av olika diskurser (Thomas-Olalde & Velho, 2011). IP4S hävdar att *"media är ansvariga för skapandet av stämningen av rädsla och spänningar mellan länderna, [...] för att ta bort våra tankar från seriösa problem som vi kämpar med inom landet."* I respondenternas beskrivningar av svårigheterna att nå fred är det tydligt att se att det finns vissa diskurser som leder till skapandet av den andre och att just Serbien och Kosovo står i ett motsatsförhållande, i serbisk media stärks effekten av albaner som de andra genom att de tillskrivs negativa egenskaper och målas upp som *fienden*. IP2K redogör för att svårigheterna är på institutionell nivå då *"ländernas ledare inte har en vilja av att jobba för de ungas och befolkningens bästa. [...]* Men på lägre nivå, med grannar och liknande har försoningen skett, men på en väldig mikronivå."

Tanken om att Kosovo är Serbien redogörs för att vara problematisk från respondenterna från båda länder, likt IP1K redogör, är Serbiens hävdande om att Kosovo är serbiskt problematiskt, då det både bidrar till att man inte litar på den serbiska statens intentioner. Genom redogörelsen för att Kosovo är serbiskt går det också att se hur makt demonstreras, i dialogen anses därav inte parterna vara jämlika – alltså båda som representanter från respektive land. Samtliga respondenter är medvetna om vilka diskurser som förs, men är också noggranna i att specificera aktörer och inte tillskriva befolkningen någon form av ansvar i situationen som råder. Diskurserna sponsrade av institutioner och staten speglas också hos befolkningen.

Andersons (2016) syn på neutralitet, alltså undvikandet av att prata om konflikten är i detta fall varken uppnåeligt eller önskvärt, i IP2Ks egna ord: *”av tidigare aktivister [...] sägs det att det inte finns möjlighet att känna till den andras oro och utmaningar utan att sätta sig ner och lyssna på vad den har att säga. Utan att sätta sig ner, utan att känna [den andra], kan du inte ens föreställa dig försoningen eftersom du inte vet vad den andra sidan har gått igenom.”*

7. Slutsats

Forskning visar att förutsättningarna som visat sig vara nödvändiga för att kvinnorrättsorganisationer ska kunna påverka fredsförhandlingar är en enad kvinnorörelse, med kopplingar till kvinnliga undertecknare, transnationella nätverk och internationella organisationer (Anderson, 2016; Krause, Krause, & Bränfors, 2018; Marín Carvajal & Álvarez-Vanegas, 2019). Fokus låg på enandet av kvinnorörelsen över olika samhälleliga konfliktlinjer.

Syftet med studien var att undersöka förutsättningarna för ett enande av kvinnorörelserna i Kosovo respektive Serbien. Andersons (2016) tre kriterier som låg till grund för studien var gränsöverskridande samarbete, könsbaserad identitet och neutralitet. Anderson (2016) problematiserade kring att neutraliteten, som i detta fall innebär att inte tala om de konfliktgenererande problemen, bidrar till att kvinnorörelsens framgångar kommer till priset av tystnad. Frågeställningarna som skulle besvaras var ifall kraven om könsbaserad identitet, gränsöverskridande samarbete och neutralitet uppfylls, samt ifall det gick att finna spår av andrafiering kvinnorrättsorganisationerna emellan.

Det skulle undersökas ifall andrafieringsprocessen var för stark för att ett enande skulle ske, teorin om andrafiering användes för att se huruvida konstruktionen av den andra var stark eller oöverkomlig, resonemanget löd på så vis att ifall det gick att finna spår

av andrafiering i de centrala organisationerna, som intervjuats, finns det även skäl att tro att det sker på en större skala inom kontexterna. Organisationerna som redan samarbetar gör det med ett väldigt öppet sinne och är överens om att fred och försoning måste ske. I det serbiska fallet gjordes en distinktion mellan kvinnorörelsen och den feministiska rörelsen; den feministiska rörelsen anses enad, medan kvinnorörelsen splittrad. Respondenterna från Kosovo redogjorde för att det finns en enad kvinnorörelse i Kosovo med gemensamma mål.

Det tredje kriteriet om neutralitet, att inte tala om de konfliktgenererande problemen, uppfylldes inte. Bland organisationerna som samarbetade utgjorde inte detta ett problem, utan i princip ett krav från respondenterna i Kosovo att det bör finnas en gemensam samsyn gällande historien för att ett samarbete ska kunna ske. Detta speglas starkast i IP2Ks redogörelse för att *"båda sidorna [erkänner] att det skett folkmord i Kosovo. [...] Det finns inga skillnader i uppfattningar, annars hade inte ett samarbete existerat för [det hade inneburet] att de skyddar våldet eller kriget, då hade vi inte varit i samma kommunikations- eller samarbetekanaler för det gemensamma goda. [...] De organisationer som vi arbetar med, jobbar för mänskliga rättigheter och mänskliga rättigheter innebär rätten att leva i frihet."* Alltså är premisserna för ett samarbete att uppfattningarna ska vara lika.

Vad gäller spår av andrafiering, bekräftades även den tidigare forskningen inom kontexten som undersöktes, alltså att det finns stark andrafiering i samhället som produceras systematiskt. Respondenterna nämnde bland annat att när valen är nära uppstår ofta populistisk retorik, respondent IP1K styrker detta med redogörelsen om att populismen *"bidrar till svårigheter mellan serber och albaner. Det väcker alla sår"*. Däremot kunde vi inte finna spår av andrafiering hos kvinnorrättsorganisationerna som redan samarbetade. Samtliga organisationer har gemensamma intressen, att stärka kvinnorörelsen, öka jämställdhet och kvinnors rättigheter. Vilket innebär att de har någonting att bygga enighet på. Respondenterna berättar om en längre historia av samarbete och systerskap mellan kvinnorrättsorganisationerna i länderna, samt delade upplevelser av patriarkatet - de redogör också medvetet om att feminismen möjliggör svåra diskussioner.

Medvetenhet finns gällande att andrafieringen och konstruktionen av den andra stärks i media. Misstänksamheten skapas av och utnyttjas i relation till händelserna som skett. I frågor om hur samhället hade uppfattat ett gränsöverskridande, skiljde svaren sig åt. Respondenterna från Kosovo redogjorde för att det hade mottagits väl, medan respondenterna från Serbien redogjorde för att de redan anses vara *"[...]fiender, förrädare och utländska spioner, [...] det sägs att vi är spioner eftersom vi erkänner Kosovo som en stat, [det] räcker för att anses vara fiende till staten eftersom du talar emot Serbiens konstitution."* (IP4S).

Även IP3S styrker att ”[de säger att] vi är fiender, vi är inte patrioter, att vi inte gillar Serbien.” Med detta sagt, kunde vi finna spår av en annan typ av andrafiering, en som gör skillnad på vad samhället anses vara ordentliga och icke-ordentliga invånare, i detta fall porträtteras kvinnorrättsaktivisterna i Serbien som fiender.

Samtliga strategiska drag uppfylldes förutom den om neutralitet, vilket att avgöra från det här fallet inte nödvändigtvis är negativt utan inom den här kontexten kan neutralitet förslagsvis bytas ut mot krav om objektivitet, vilket styrks av att respondenterna nämner att två teman som saknas i dialogen är de saknade i kriget och offren för det sexuella våldet. Bland organisationerna som samarbetade verkade inte detta vara ett problem, men ett krav från respondenterna i Kosovo att det bör finnas en gemensam samsyn gällande historien för att ett samarbete ska kunna ske. Resultaten visade konflikten inte kan förbises. Med tanke på konfliktens natur och polariseringen som bekräftas, verkar medvetenhet kring vad som skett krävas för att kunna gå vidare i försoningen.

Då det inte finns ett överflöd av dokumentation gällande dynamikerna mellan olika kvinnorrättsgrupper, speciellt inom den valda kontexten, har studien önskat ge vidare förståelse för överkommandet av samhällsliga skiljelinjer och kvinnors arbete för fred.

Studiens inomvetenskapliga relevans är att den önskar ge vidare förståelse för överkommandet av samhällsliga skiljelinjer och kvinnors arbete för fred. Begränsningar ligger i att generaliserbarheten är låg, dock har detta motiverats utifrån tanken om kritiska fall; hade det funnits tydliga spår av andrafiering hos de intervjuade kvinnorrättsorganisationerna, hade ett rimligt antagande varit att det också sker mer storskaligt. Vidare är de intervjuade välvilligt inställda gentemot varandra då de redan samarbetar, vilket försvårar ett storskaligt enande. Således vore det intressant för framtida forskning att göra en mer övergripande studie som berör fler organisationer för att se hur dynamikerna mellan samarbete och andrafiering samspekar. Förutsättningen för ett enande är inte en isolerad förutsättning, men en del av flera, av den anledningen vore det också intressant att undersöka hur kvinnorrättsorganisationerna påverkar sina egna kontexter och utrymmet att agera och påverka nationellt.

Avslutningsvis har studien visat vikten av samarbete över konfliktlinjer för att överkomma avhumanisering, att lära känna den som samhället konstruerar till den andre samt vikten av att kunna erkänna de skilda upplevelsena för att kunna försonas. Detta möjliggör att ta lärdom och stöttning av varandra. Kvinnorrättsaktivister har lyckats göra det politiker inte gjort; samarbeta.

Litteraturförteckning

- Çelik, A., Bilali, R., & Iqbal, Y. (2016). Patterns of 'Othering' in Turkey: A Study of Ethnic, Ideological, and Sectarian Polarisation. *South European Society and Politics*, 22(2)
- Aggestam, K. (2019). WPS, Peace Negotiations and Peace Agreements. i S. Davies, & J. True, *The Oxford Handbook of Women, Peace, and Security*. New York: Oxford University Press.
- Aggestam, K., & Towns, A. (2018). Introduction: The Study of Gender, Diplomacy and Negotiation. i K. Aggestam, & A. E. Towns, *Gendering Diplomacy and International Negotiation*. Palgrave Macmillan.
- Anderson, M. J. (2016). Chapter 1 Introduction. i M. J. Anderson, *Windows of Opportunity: How Women Seize Peace Negotiations for Political Change*. New York: Oxford University Press.
- Anderson, M. J. (2016). Chapter 2 Women's Rights in Peace Agreements. i M. J. Anderson, *Windows of Opportunity: How Women Seize Peace Negotiations for Political Change*. New York: Oxford University Press.
- Barnett, M. (2017). Social constructivism. i J. Baylis, S. Smith, & P. Owens, *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations* (Vol. 7). Oxford, Storbritannien: Oxford University Press.
- Bell, C. (2015). TEXT AND CONTEXT: EVALUATING PEACE AGREEMENTS FOR THEIR 'GENDER PERSPECTIVE'.
- Bellamy, A. (2000). Human Wrongs in Kosovo: 1974-99. *The International Journal of Human Rights*.
- Best, A., Hanhimäki, J., Maiolo, J., & Schulze, K. (2015). The 'First' Cold War in Europe 1945-61. i *International History of the Twentieth Century and Beyond* (Vol. 3). New York: Routledge.
- Bjereld, U., Demker, M., & Hinnfors, J. (2018). Skillnaden mellan att veta och att förstå. i U. Bjereld, M. Demker, & J. Hinnfors, *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur.
- Bracewell, W. (1996). Women, Motherhood, And Contemporary Serbian Nationalism. *Women's Studies International Forum*.
- Brons, L. (2015). Othering, an Analysis. *Transcience. A Journal of Global Studies*, 6(1)
- Brown, K., & Theodossopoulos, D. (2004). Others' Others: Talking About Stereotypes and Constructions of Otherness in Southeast Europe. *History and Anthropology*.
- Buxhovi, J. (2012). Kap 3. Rishfaqja e Unitarizmit Serb dhe Fillimet e Rrënit të Jugosllavisë i J. Buxhovi, *KOSOVA* (Vol. 3). Prishtina, Kosovo: Faik Konica Publishing.
- CIA. (den 16 Februari 2021). *The World Factbook: Kosovo*. Hämtat från <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kosovo/#introduction>
- Cowell-Meyers, K. B. (Mars 2014). The Social Movement as Political Party: The Northern Ireland Women's Coalition and the Campaign for Inclusion. *Perspectives on Politics*,
- Davies, S., & True, J. (2019). *The Oxford Handbook of Women, Peace, and Security*. New York: Oxford University Press.
- de Beauvoir, S. (2012 (1949)). *Det andra könet*. Norstedts.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). Kapitel 13 Frågeundersökningar. i P. Esaiasson, M. Gilljam, H. Oscarsson, A. Towns, & L. Wängnerud, *METODPRAKTIKAN Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (Vol. 5). Stockholm: Wolters Kluwer.

- Fearon, K. (2002). Northern Ireland Women's Coalition: institutionalizing a political voice and ensuring representation. *Accord*(13).
- HRW. (2000).
- Krause, J., Krause, W., & Bränfors, P. (2018). Women's Participation in Peace Negotiations and the Durability of Peace. *International Interactions*, 44:6.
- Krumer-Nevo, M., & Sidi, M. (2012). Writing Against Othering. *Qualitative Inquiry*, 18(4)
- Lichnofsky, C. (2016). The Exclusion of Minorities and the Construction of Identities: The Case of Anti-Ziganism in Kosovo. i S. Goll, M. Mlinaric, & J. Gold, *Minorities under Attack. Othering and Right-Wing Extremism in Southeast European Societies*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Lindsay, S., & Wessels, M. (2012). Sexual Violence as a Weapon of War. *Journal of American Medical Association*.
- Marín Carvajal, I., & Álvarez-Vanegas, E. (2019). Securing Participation and Protection in Peace Agreements. i S. Davies, & J. True, *The Oxford Handbook of Women, Peace and Security*. New York: Oxford University Press.
- Paffenholz, T. (2018). Women in Peace Negotiations. i A. Towns, & K. Aggestam, *Gendering Diplomacy and International Negotiation*. Palgrave Macmillan.
- Paffenholz, T., & Spurk, C. (2006). Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding. *Social Development Papers. Conflict Prevention and Reconstruction*
- Pavlovic, M. (2005). Kosovo Under Autonomy, 1974-1990.
- Petrovic, A., & Stefanovic, D. (den 09 Augusti 2010). Kosovo, 1944-1981: The Rise and Fall of a Communist 'Nested Homeland'. *Europe-Asia Studies*, 62(7)
- Potter, A. (2008). Gender sensitivity: nicety or necessity in peace-process management? *Centre for Humanitarian Dialogue*
- Rogova, I., Velju, V., Zajovic, S., & Ag, L. (2014). *Kosovo Women's Network*. Hämtat från Womens Network:
<https://womensnetwork.org/activists-demand-womensquot-participation-in-kosovo-talks/>
- Rahmani, G. (2020). *Where are the Women in the Kosovo-Serbia Dialogue? Position Paper*. Prishtina: Kosovar Gender Studies Center.
- Said, E. W. (2016). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Thomas-Olalde, O., & Velho, A. (2011). Othering and its Effects – Exploring the Concept. i H. Niedrig, & C. Ydesen, *Writing Postcolonial Histories of Intercultural Education (Interkulturelle Pädagogik und postkoloniale Theorie)*. Peter Lang AG.
- Zanker, F. (2014). Legitimate Representation: Civil Society Actors in Peace Negotiations Revisited. *International Negotiation*.

Appendix - Intervjuguide

Introduktion	För att skapa ett förtroende kommer en presentation av mig genomföras och studiens syfte. Anonymitet kommer att garanteras.
Tema 1 Kvinnorörelsen/Arbetet För att få en förståelse av vilka huvudfrågor och mål organisationerna arbetar mot, är det viktigt att få en inblick och även skapa tillit. De här frågorna kommer verka som uppvärmning.	- När skapades organisationen? - Vad är organisationens huvudområden? - Mångfald? För att förstå om det är en homogen eller heterogen organisation.
Tema 2 Kontextbaserade svårigheter I syfte att se om det finns liknande problem i båda kontexterna. För att kunna förstå om organisationerna har gemensamma intressen och upplevelser. Om det finns liknande problem i båda länderna, är det också en indikator på att samarbete kan vara möjligt.	-Hur ser kvinnorörelsen i ditt land ut just nu? - Finns det gemensamma intressen för hela kvinnorörelsen? - Finns det svårigheter med att jobba i en organisation som jobbar med kvinnors rättigheter? Om ja, vilka? - Vad är svårigheterna i ditt land? - Skulle du säga att kvinnorrättsorganisationer/aktivister i (det andra landet) delar samma upplevelse?

<p>Tema 3</p> <p>Kriget</p> <p>Frågorna är baserade på att det kan vara lättare att se på ett krig mer objektivt om man är längre bort från frontlinjen, eller om man själv inte blivit drabbad.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hur ser du på kriget? - Tycker du att någon sida bär ansvar för kriget? - Tror du att fred är möjligt?
<p>Tema 4</p> <p>Överskridande samarbete</p> <p>För att förstå i vilken grad de olika ländernas kvinnorrättsorganisationer samarbetat. Viktigt är också att undersöka huruvida de arbetar med andra grupper inom sina egna länder.</p> <p>Eftersom det är ett begränsat antal kvinnorrättsorganisationer som samarbetar med det andra landets kvinnorrättsorganisationer, är det intressant att få reda på de dynamiker som begränsar en större mobilisering av kvinnorörelserna i de två länderna.</p> <p>Frågorna ställs även för att kunna spåra eventuell andrafiering.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Samarbetar ni med minoriteter i det egna landet? - Jobbar ni med kvinnor från (det andra landet)? - I vilken utsträckning och i vilka frågor? - Vad tycker du är svårigheterna/ vad har varit svårigheterna med att samarbeta med (det andra landets) kvinnorrättsaktivister? <ul style="list-style-type: none"> - Finns det frågor ni har/inte har enats i? - Hur överkommer ni dessa (eventuella) svårigheter? - Finns det fördomar om varandra? - Hur ser du på en storskalig mobilisering och samarbete av kvinnliga civilsamhällesorganisationer i Kosovo respektive Serbien? - Finns det organisationer eller delar av kvinnorörelsen som inte hade velat ta del av ett övergripande samarbete? Om ja, vilka och varför? - Hur skulle ni ses på av resten av samhället om en storskalig mobilisering (av kvinnorörelserna) genomfördes?

<p>Tema 5</p> <p>Den EU-ledda dialogen mellan Kosovo och Serbien</p> <p>För att förstå inhemska åsikter kring varför kvinnor utesluts.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Hur ser du på dialogen?- Varför tror du kvinnor har uteslutits från dialogen?- Vilka punkter, som du tycker är viktiga, saknas?- Vad tror du krävs för att kvinnorörelsen ska få inflytande i dialogen mellan Kosovo och Serbien?
<p>Avslutning</p>	<ul style="list-style-type: none">- Tycker du jag har missat någonting som har varit viktigt?- Skulle du vilja tillägga någonting?